

(Време, 13. новембар 2008)

"Две најтеже ствари на свету. Државом управљати и децу васпитавати", ове реченице Љубе Ненадовића поменуо је недавно Владета Јеротић у једном разговору на духовно-психолошке теме, да би илустровао како је тешко васпитавати децу. Она се ових дана може читати и у супротном правцу, да би се показало како је у тренутку када долази криза тешко управљати малом државом којој је обећана боља будућност. Наша влада управо сад прави елаборат о томе како је теже државом управљати него обећања давати. У овом блоку текстова у "Времену" може се видети како се реченица "ми нећемо (ваљда) бити погођени" може чути у Београду, као и у Љубљани, Сарајеву, Софији, Скопљу...

Ведри фатализам и самозаваравање сиротиње! Феномен је заправо познат као синдром змије и жабе: кад јој се змија приближи на растојање с ког јој више не може утећи, жаба се укочи, покушавајући да се спасе мимикријом, да стапањем с околином постане не приметна.

ХАБЕРМАСОВО ПРЕДВИЂАЊЕ: На питање шта га највише плаши док се међународни финансијски систем руши, социолог Јирген Хабермас одговара у дужем интервјуу за немачки "Цајт": "Оно што ме плаши је бучна социјална неправда..." Он предвиђа да ће сада, због хипокризије, прст бити уперен на неког жртвеног јарца, а да ће маса оних који нису укључени у добитнике глобализације опет сносити реалне економске консеквенце. Слом социјалног система најжешће ће погодити најрањивије социјалне групе, а оне не плаћају онако како плаћају акционари који електронски књиже добитке и губитке, већ плаћају кешом своје свакодневне егзистенције. На глобалној скали, констатује Хабермас, та судбинска казна ће стићи економски најслабије земље...

Док сенка кризе полако растапа пробужени оптимизам малих од Балтика до Балкана, видимо сличне феномене: слабљење националних валута, отежавање кредитирања,

презадуженост, спољнотрговински дефицит, а у западној штампи могу се прочитати презриве констатације како су Американци давали кредите несолвентним појединцима, а Европљани несолвентним државама. По Републичком заводу за статистику, спољнотрговински дефицит Србије у првих девет месеци ове године достигао је 6,16 милијарди евра, што је за 25,3 одсто више него у истом периоду 2007. године. Највише је увезено робе из Русије, 2,77 милијарди долара (енергија), из Немачке 2,14 и Италије 1,71 милијарду долара. За извоз тамо, не питајте!

ММФ: Оно што следи су и мучни преговори о томе ко ће платити рачун. Мисија Међународног монетарног фонда још једном је продужила боравак у Београду, где борави од 28. октобра. Првобитно је требало да заврши посету 9. новембра, али преговори су продужени за два дана због спорења о томе да ли ће се рестриктивни српски буџет за 2009. ослонити на укидање повишице пензија или замрзавање плата у јавном сектору.

У региону се социјална питања преламају у "недељи буџета". У Бугарској, где су стране инвестиције прошле године износиле око шест милијарди евра, порасле су аспирације становништва и има наговештаја да би могао уследити синдикални притисак ради дуплирања просечне плате са 200 на 400 евра. Плате су тамо порасле за 23 одсто прошле године, али су најниже међу чланицама ЕУ. Бугарска се сврстава у најсиромашније земље Уније. Просечна зарада је нижа него у Србији, како извештава РТС, у Софији је плата 325 евра, док у другим, мањим градовима не прелази 257 евра. Инфлација је прошле године износила 12 процената, што је највише у Европској унији.

Предлог ММФ-а је био да српска влада одустане од повишице пензија од 10 одсто у идућој години, али се потпредседник Владе Кркобабић ни на састанку са делегацијом ММФ-а у понедељак није сложио с тим предлогом. Посланик ПУПС-а Ђуро Перић запретио је и могућим ускраћивањем подршке влади, ако повећање пензија буде једнократно. Током разговора који су вођени током викенда Кркобабић није подлегао ни притисцима ММФ-а да се пензије замрзну на ниво од 60 одсто просечне зараде у наредној години, већ инсистира на томе да оне 2009. досегну 65 одсто, а у 2010. години 70 одсто. Опозиција се, недељу дана пре доласка ММФ-а, ругала због одлагања тог циља за 2010, владу и Кркобабића оптуживала је да је, што се пензија тиче, дала лажна обећања, да од повећања неће бити ништа, односно да су повећање од 10 одсто појели инфлација и срозавање националне валуте.

Динар је за протеклих месец дана клизио надоле и евро је са 76,73 динара у понедељак 10. новембра скочио на 86,99 па чак и на 87,41 динар, да би затим пао на 84,26 динара.

Мерено на кратак рок, то је 9,9 одсто наниже, мада стоји и чињеница да се курс почетком године кретао око нивоа од 85. Због ублажавања деловања светске финансијске кризе, девизне резерве Народне банке Србије у октобру су смањене за 346,6 милиона евра. Иначе, девизне резерве банака су у октобру износиле око 704,9 милиона евра, а укупне девизне резерве земље нешто више од 10 милијарди евра. То није нешто што се не дешава у суседству. Мађарска форинта је отишла доле а чуле су се, на пример, и оцене да је Бугарска међу пет источноевропских држава којима прети ризик девалвације валуте, мада тамошњи економисти тврде да она није "као балтичке земље". Хрватска куна је склизнула у протекле две недеље због извесних трансакција које су извршиле притисак на ту монету али, ипак, куна плива врло близу свог стандардног курса 7,2 за евро, у границама +/- 1,5 одсто.

МЕЊА СЕ МОДА: Доношење српског буџета за 2009. одложено је за две недеље како би влада проценила ефекте светске економске кризе, односно како би видела где мора интервенисати и колико ће то коштати, а свакако и да саслуша мишљење ММФ-а коме, како изгледа, у свету расте рејтинг, како расту и захтеви за појачавањем регулативе ради дисциплиновања великих берзанских коцкара и других светских мангупа.

Тај буџет мале Србије се, заправо, прави у време када долази и до својеврсног преиспитивања "владајуће моде". По Хабермасу у већ поменутом интервјуу, корејским ратом завршен је период Њу дила, са Роналдом Реганом, Маргерет Тачер и стишавањем хладног рата завршила се ера државе благостања, а судбина Фридмановог неолиберализма зависи од воље кључних политичких фактора. Нека врста приватизационог лудила – приватизација пензионог система, јавног транспорта, енергије, затвора, војнобезбедносних задатака, школа и универзитета, поверавање културне инфраструктуре у градовима великодушности приватника, бар тако сада то каже Хабермас – тешко више да иде с принципима егалитарне демократске конституционалне државе.

Потези који се повлаче у другим земљама говоре о некој врсти ренесансе државног интервенционизма. Новоизабрани председник САД Барак Обама се још није био испавао после изборне ноћи, а стигла су му питања о томе како намерава да спасава америчку аутомобилску индустрију. Путинова влада у Русији донела је 55 мера за спасавање економије, "55 пунктова спасенија" за банкарски сектор, стамбену изградњу, аутомобилску индустрију, производњу пољопривредних машина, сеоска домаћинства. У политичким консултацијама великих и на берзама у Токију, Хонг Конгу и Шангају, највише оптимизма после избијања кризе донела је, како изгледа, одлука кинеског врха да примени стимулативни програм тежак 586 милијарди долара. План заправо предвиђа поспешивање изградње инфраструктуре, станоградње, здравствених и друштвено корисних објеката. Расте веровање да ће то обновити тражњу челика, метала и

индустријских машина, али има аналитичара који сумњају да је кинеска привреда способна да апсорбује тај пакет.

У претходним годинама трошење на јавне радове, набавку фабричке опреме и станоградњу (итд.) представљало је "мотор" константног кинеског раста од преко 10 одсто годишње.

КРЕСАЊЕ АМБИЦИЈА: Може ли неку такву формулу да примени и једна мала, неконсолидована држава? Претходних година Србија је имала просечан раст ГДП-а од 6,5 одсто, а ове године чак 7,5. Влада је у првим пројекцијама буџета за наредну годину пошла не са оптимистичких шест, већ са четири процента раста бруто домаћег производа. Изгледа да је ММФ сугерисао да је реалније да се буџет скроји на претпоставци да ће привредни раст износити 3,5 процената.

Слично "кресање амбиција" може се видети и у региону. Ален Ковач, економиста из Ерсте банке Загреб, предвиђа у разговору за часопис "Економист" да ће у Хрватској у следећој години раст ГДП-а износити три одсто, за разлику од претходне прогнозе од 3,8 одсто. У Хрватској је иначе раст подстакнут успехом туризма који чини чак око 20 одсто хрватског ГДП-а, а износио је пет одсто у претходним годинама.

У суседној Бугарској раст ГДП-а је 2008. ишао преко 6,4 а за 2009. предвиђа се за око два одсто мањи, око 4,7. Прогнозира се нижи раст и у Македонији, где влада Николе Груевског амбициозно говори о реализацији 183 пројекта, што је обећано на изборима, док опозиција критикује да влада само много говори и широко троши.

У Србији најдалекосежнија одлука може бити то што је у време успоравања стопа привредног раста дато тешко испуњиво обећање да ће бити преполовљене стопе незапослености, поготову што неки послодавци користе гужву и убрзано отпуштају раднике, па синдикати траже интервенцију владе. По званичним подацима стопа незапослености у Србији (18,8 одсто) је висока, иако представља смањење од 2,8 одсто у односу на 2007. годину. Бечки Институт за међународне економске студије проценио је, међутим, да ће незапосленост у Србији 2008. износити 21 одсто, а да би у наредне две године могао достићи 23 процента. То је много неповољније него у Хрватској, где незапосленост износи око 10 одсто, или у Бугарској са само шест одсто незапослених.

Бугарска је занимљива и по томе што је брзо после прикључења ЕУ и отварања граница постала земља емиграната, има око 800.000 радника у иностранству (Србија око 500.000) који паре шаљу кући – и боје се да би могли да буду међу првим жртвама кризе.

СКАДАР: Влада у Србији покушава да у насталој ситуацији не одустане од амбиције да настави инвестирање у развој. "Ако зауставимо инвестиције, суочићемо се с тешким последицама у будућности", изјављује председник Борис Тадић на отварању 7,7 километара дугог дела обилазнице око Београда – чијих је 47 км трасирано још 1972. Он је набројао неколико наших Скадара на Бојани: Клинички центар у Београду, Железничка станица Прокоп... Неколико пута је позвао на штедњу ради инвестирања, подсећајући на то да је економска ситуација у Србији тежа него што бисмо желели да буде, да ће жељени ниво страних инвестиција које су Србији потребне бити тешко достижан због проблема на глобалном нивоу.

Србија у региону није усамљена по инвестиционим амбицијама у тешким условима. Македонија предвиђа рекордан инвестициони буџет, Бугарска инвестира у нова енергетска постројења, туризам, путну мрежу. Хрватска, која је у претходним годинама изградила доста путева, сипала је новац у јавни сектор обезбеђујући субвенције за железницу, луке. За наредну годину, предвиђа се да ће хрватски буџет бити фокусиран на инфраструктурне пројекте, попут изградње путева и железнице. Такође, наставиће се подстицати мали и средњи предузетници.

Српски Фонд за развој требало би да има бар исти буџет као и у овој години, пошто влада, како изгледа, верује да би могао имати посебан значај у време када је приступ привреде иностраним кредитима отежан. Влада покушава да пошаље мало модификовану Рузвелтову поруку да се највише треба плашити – страха. Било је покушаја, углавном дочеканих с иронијом, да се криза прикаже као шанса (Божидар Ђелић, који наводи далекоисточне примере) да се овде развије индустрија која ће производити за развијена тржишта, на којима сада правимо велики дефицит. Да је двадесетак фабрика из Румуније и Бугарске у последњих недељу дана изразило интересовање да премести производњу у Србију – изјављује за РТС директорка Агенције за страна улагања и промоцију извоза Србије Весна Перић. Каже да је реч о компанијама из ауто-индустрије, произвођачима акумulatora итд. Инвеститори су нешто уздржанији при реализацији улагања због глобалне финансијске кризе, али да нема дугорочних одлагања и одустајања.

По критеријуму погодности за пословање ("ease of doing business") Светска банка Србију рангира на 94. место од 181 економије, што је нешто изнад Хрватске (106) а,

интересантно, иза Албаније (86).

Агенција "Фич" је прошле недеље смањила рејтинг Бугарске, Македоније и још три источноевропске земље због растућег ризика од рецесије. Слична констатација дата је за Румунију, за коју се предвиђа нужна финансијска подршка да би се избегла државна финансијска криза. "Фич" је снизио оцену рејтинга Мађарске, Јужне Кореје, Русије...

Политика владе у Србији, рекло би се, не разликује се много од политике других влада у региону. Она до сада није направила неку већу штету, сем почетног оклевања и давања претераних обећања у изборном периоду. Од обећаваног европског меда и млека опозиција повремено покушава да направи катран и перје у које ће умотати владу. Вештија од опозиције у јавној комуникацији, влада је кризу искористила као изговор, мада долазак рецесије није био тако непредвидљив од јануара до маја ове године, кад су падала обећања.